

HÁROM ELFELEDETT VÉRTANÚ EMLÉKE ARADON

Az ismeretlen, a hős és a könnyelmű

Három elfeledett mártír honvédtisztnak állítottak nemrég emléket Aradon, a minoriták templomának előcsarnokában. Kettőn nem voltak magyarok, a harmadik tiszt történetét pedig a Nyolcvan huszár című film dolgozta fel. Lenkey János életútja a valóságban izgalmasabb, s szomorúbb is volt.

Különös emléktáblát avatott idén augusztus végén a temesvári Márton püspök Aradon, a belvárosi római katolikus templomban. *Dinyés László* budapesti szobrászművész adománya három érdekes, de elfeledett ember előtt tiszteleg. Kettejük arcát korabeli ábrázolások alapján készítette el, míg a harmadik portré megformálásakor a képzeletre hagyatkozott. Auffenberg Ormai Norbert, Lenkey János és Ludwig Hauk közös emléktáblájának anyagköltségét egy önzetlen, de névtelenségbe burkolózó magyar építész-vállalkozó állta.

A legkevesebbet az 1850. március 31-én kivégzett Ludwig Haukról tudnak a lexikonok. Az osztrák katonatiszt Bécsben született 1799-ben, 1848-ban a Constitution című lap szerkesztőségében dolgozott, részt vett a forradalomban. Október 31-e után előbb Párizsba menekült, majd 1849 februárjában Pestre utazott. Bem hadseregében őrnagyként, majd a parancsnok hadsegédjeként szolgált. Újpécsett kórházat szervezett, sokat tett a hadsereg ellátásának megszervezéséért, s elfoglalta a délvédeli bányavárosokat. Alezredes volt, amikor a szabadságharc bukása után Aradon kivégezték.

Azt talán kevesebben tudják, hogy

A három tisztre ezentúl a minoriták templomának előcsarnokában emlékeznek az aradiak.

FOTÓ: GYENES KÁLMÁN

Lenkey János és a hazaindult Württemberg-huszárok története nem úgy végződött, ahogyan *Csoóri Sándor* és *Sára Sándor* Nyolcvan huszár című filmjében. *Csikány Tamásnak* az interneten is elérhető tanulmánya szerint Lenkey huszárjait 1848 áprilisában a galíciai Stanislaw városba vezényelték, mert a helybeliek lázadoztak. A magyar huszárokat azonban a lengyelek örömmel fogadták, és a rokonszenv kölcsönös volt. Egy este a helyi polgárok tüntetést szerveztek, melyet a helyőrségi gyalogezred katonái szuronnal igyekeztek szétzavarni. A verekedés-

be több huszár is belekeveredett – a lengyelek oldalán. Amikor a huszárok hazaszöktek, Lenkey Stanislawban volt. Utánuk ment, hogy rábeszélje őket a visszatérésre, de hiába. A magyar határra érve végül Lenkey átvette a parancsnokságot, és május 31-én bevonultak Máramaroszigetre. A szökés óriási megdöbbenést váltott ki a hadseregben, a század menetteljesítményét többen is méltatták. A bécsi hadügyminisztérium azonnali vizsgálatot követelt, a nép azonban mindenhol lelkesen ünnepelte a századot, Petőfi pedig verset írt a tiszteletükre. Lenkey de-

cemberre ezredes volt, 1849 márciusában már tábornokként bízták meg azzal, hogy jusson be a körülrzárt Komáromba, és vegye át az ottani sereg parancsnokságát. A feladatot teljesítette, de összeveszett az új várparancsnokkal. Kisebbségi beosztásba helyezték, mire megsértődött, s júliustól már nem is szolgált. Aradon vádlottja lett a tábornokok perének, és minden valószínűség szerint halálra is ítélték volna, de elborult elmével halt meg a várbörtönben.

Haynau első áldozata mégsem ő volt, hanem Ormai Norbert, akit 1849. augusztus 21-én akasztottak fel

a csálai erdőben. Eredetileg Auffenbergként született egy csehországi katonacsaládban, 1813-ban. 1839-ben már hadnagy volt, ám a következő évben letartóztatták, mivel kapcsolatot tartott a szervezkedő lengyel hazafiakkal. 1848. május 5-én a magyar kormány közbenjárására kapott kegyelmet. Kossuth december 22-én rábízta egy vadászrezd meg-szervezését; a vadászok könnyűgyalogosok voltak, egyebek mellett felderítésre alkalmazták őket. Ormai toborzott Gyöngyösön és Szegeden, majd Nagyváradon, de nem mindenkinnek nyerte meg a rokonszenvét. Ügyeit a kormányzó rendre elsimította, amíg tudta. Április elején azonban újabb botrány tört ki: Ormai Menyhárt Antal ezredes feleségének egy nyakláncot ajándékozott. Az ezredes vezette a hadügyminisztériumban az előléptetésért felelős katonai osztályt, persze, felmerült a vesztegetés gyanúja. Az ügynek nem lett folytatása. Júliusban Nagyváradon, majd Hódmezővásárhelyen tartózkodott, s többszöri sürgetésre, augusztus 7-én nyújtotta be elszámolását a neki addig kiutalványozott 220 ezer pengőforintról. Lemondott a vadászrezdek további felügyeletéről és beteget jelentett, de a következő napon adósságai kifizetésére 25 ezer 271 pengőforintot kért, és személyes kihallgatást Kossuthtól. Erre azonban már nem került sor: augusztus 12-én a császáriak fogságába esett. Csikány Tamás megjegyzi: Ormai, jellembeli hibái ellenére megszervezett négy vadászrezdet, hozzávetőleg nyolcezer fővel. A kiutalt pénz, igaz, elfolyt, ám egyéni haszna ebből aligha származott.

BAKOS ANDRÁS

AZ ŐSZI TÁRLAT ÖTVEN ÉVE

Rákosi pajtásról Vásárhelyen sosem készült portré

„Tűrhetetlen, ez a Fejér Csaba miket nyilatkozik!”, kiabálta a telefonba egy pártfunkcionárius, mélyen a szocializmus időszakában Dömötör Jánosnak, aki múzeumigazgatóként a vásárhelyi őszi tárlat rendezője is volt, Fejér pedig, mint kitűnő festőművész, a tárlat rendezésére meghívottja. „Fordulj meg!”, válaszolta a múzeumigazgató, tudva, a telefonáló az irodájából beszél. A pártember megfordult: a vele szemközt falról Fejér Csaba-festmény nézett vissza rá. Erre dühösen csak annyit mondott: „Na, hagyjuk!” És letette a telefont. Ilyen és hasonló történetek is színesítik az idén fél évszázados tárlat történetét.

Ma nyílik az 50. vásárhelyi őszi tárlat. Betöltött-e egykor belső ellenzéki szerepet a rendszer-változás előtt az évről évre megrendezett, rangos kiállítás-folyam, vagy csak utólag tűnik úgy? Politikailag nem foglaltak állást a tárlatra meghívott, az ország minden részét képviselő alkotók, az általuk követett művészeti irányzat azonban nem követte a zsdánovi esztétikát, mondja Dömötör János művészettörténész, aki 1961-től a közelmúltig a Tornyai János Múzeum igazgatója volt, s a tárlatot is rendezte. Például kitűnő Rákosi Mátyás-porték születhettek volna – lásd R. pajtás, amint meghatottan morzsolgatta az érő búzalkalaszokat, lévén Vásárhely mezőgazdasági terület. A Rákosi-portrét azonban, ami a Pe-

tőfi Művelődési Központba került és sokáig ott függött a falon, mégis miskolci művész festette; a miskolciak munkásságát folyamatosan példaképként állította a vásárhelyi tárlat résztvevői elé a hivatalosság: úgy kellene festeni, ahogyan ők, a munka pártosa, hősibogás stb. Aztán, amikor a forradalom után Rákosi kevésbé örvendett nagy népszerűségnek, de a falról a festményt csak úgy eltüntetni mégsem lehetett, mert elvégre mégiscsak mű, s a leltárban is szerepel, úgy oldották meg a dolgot, hogy egy művész – vásárhelyi – kalapot festett Rákosi fejére. Volt is Rákosi a falon, meg nem is – legalábbis nem abban az emblematisz állapotában, miként tőle megszokták. Egyszer majdnem mégis

A vásárhelyi őszi tárlatot félszáz esztendeje mindig megrendezik.

FOTÓ: TÉSIK ATTILA

megszakadt a tárlatfolyam, 1958-ban. Az előzmény: letartóztatták Galyasi Miklós múzeumigazgatót – akinek a tárlat elindításában óriási szerepe volt – egy, a forradalommal összefüggő újságcikk miatt. Jobbító szándékú cikk volt, eleinte nem is akarták okvetlenül letartóztatni íróját, mindössze máshová helyezni, végül azonban presztízskérdéssé vált a helyi hatalom számára, miképp végződik az ügy. Mégpedig azért, mert Fe-

dor Ágnes egy országos lapban kiállt a múzeumigazgató mellett, írva, legalább annyi védelmet kér Galyasi számára, mint amennyit Galyasi kért a Sasér madarainak. (Galyasi nagy természetvédő volt, az ő javaslatára nyilvánították védetté Sasért, Sterbetz István és felesége, a Vásárhelyre gyakran járó, művészettörténész Telepy Katalin közreműködésével.) Ezt követte tehát a letartóztatás, ekkor gondolkodtak azon a budapesti művé-

szek: nem adnak képet a kiállításra. Aztán mégsem szakadt meg a folyamatosság, sőt – hívja föl a figyelmet Dömötör János – a hatvanas-hetvenes években a legmagasabb elismerések sorát aratta a tárlat. Nemcsak learatta, hanem ki is érdemelte az elismeréssorozatot a vásárhelyi iskola: maradandó alkotások születtek. Ekkor élte egyik virágkorát az abban az időben realizmusnak (nem szocreál!) nevezett természetelvűség stí-

lusa, mely ma ismét meghatározó. Vásárlással is támogatta a szakminisztérium a hódmezővásárhelyi törekvéseket, a műveket a múzeumnak adományozva. Az idők során jó négy-száz, az őszi tárlatokon szerepelt alkotás gyűlt így össze. Belőlük jön majd össze, a méltó helyszín megépülte után, az alföldi festészet – folyamatosságában még be nem mutatott – 1945 utáni korszakát szemléltető állandó kiállítás.

F. CS.